

UDK 904:711.4:325.3(398=291.6)(049.3)

Primljeno: 11. 03. 2025.

Stručni rad
Professional paper

Almir Marić

OD DAORSONA DO DILUNTUMA

(Djani Behram, *Historija antičkih Daorsa na istočnom Jadranu od 2. stoljeća prije nove ere do 2. stoljeća nove ere / The history of the ancient Daorsi in the Eastern Adriatic from the second century BCE to the second century CE*, BATHINVS, Sarajevo, 2025)

Daorsi su predmet istraživanja brojnih arheologa i historičara već dugo vremena. U historijatu istraživanja ove teme svakako je najznačajnije ime Zdravko Marić koji je dugo godina ispred Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine istraživao lokalitet Gradinu na Ošanjićima, ali i druge lokalitete koje je povezivao sa Daorsima. Marić je objavio veliki broj radova u domaćim i međunarodnim časopisima i zbornicima radova, ali nikad nije objavio zasebnu monografiju koja bi obuhvatila sve rezultate do kojih je došao tokom višedecenijskih istraživanja. Pored Marića treba istaknuti Boška Marijana i Snježanu Vasilj, koji su se također u dužem razdoblju iz arheološke perspektive bavili Daorsima. U novije vrijeme Ivo Dragičević je objavio značajne radove o novim nalazima daorskog novca i dopunio dosadašnje spoznaje o ovoj temi.

Knjiga *Historija antičkih Daorsa na istočnom Jadranu od 2. stoljeća prije nove ere do 2. stoljeća nove ere / The history of the ancient Daorsi in the Eastern Adriatic from the second century BCE to the second century CE* u izdanju udruženja Bathinvs iz Sarajeva predstavlja nešto potpuno drugačije u odnosu na ranije autore, posebno kada je u pitanju metodološki pristup. Behram je u obradi teme koristio različite koncepte i modele: 1. *Peer polity interaction* koncept koji su razradili Colin Renfrew i John Cherry; 2. studije o predrimskoj Galiji u radovima Roymansa i Fernandez-Gotza; 3. Selandov model o četiri stepena hijerarhije u državi u odnosu na pomorsku

trgovinu na velikoj udaljenosti; 4. Model trgovine pod ugovorom i 5. Model prestižne robe. Odabrani pristup Behram je konzistentno koristio u cijelom tekstu, što je pohvalno.

Sa ovako postavljenim teorijskim okvirom autor je analizirao uglavnom sve poznate izvore i materijalnu građu koji su povezani sa Daorsima u širokom vremenskom okviru od srednje Republike do drugog stoljeća nove ere. Radi se o djelima grčkih i rimskih autora, brojnim arheološkim lokalitetima povezanim sa Daorsima, novcima, natpisima i drugim materijalnim ostacima. Na inovativan način obrađeno je pitanje Daorsa u dosadašnjoj historiografiji. Prvo je uopćeno naveo istraživače koji su se bavili Daorsima, te njihove interpretacije ove zajednice. Također, ukazao je na dijelove postojećih tumačenja koje će koristiti u svojoj analizi.

U poglavlju o društveno-političkim jedinicama na istočnom Jadranu autor je opisao osnovne elemente društveno-političkih jedinica: centar, teritorij, politički sistem, stanovništvo i ime/imena. Kavi su poslužili kao primjer društveno-političke jedinice na ovom prostoru. Prateći logiku zadatog teorijskog okvira autor je zatim obradio saveze na istočnojadranskoj obali gdje su kao primjer ponovo poslužili Kavi, Delmati i Japodi.

Koristeći metodu dedukcije, nakon što je obradio širi istočnojadranski prostorni okvir, Behram se fokusirao na Daorse. Prema Behramu, društveno-politička jedinica Daorsa je prije prve polovine 150-tih godina p.n.e. preuzela dominaciju nad drugim društveno-političkim jedinicama donje Neretve i formirala savez Daorsa. Centar ove društveno-političke jedinice do tog razdoblja bili su Ošanjići, dok je kasnije funkciju centra preuzelo naselje na području današnjeg Stoca. Behram je kao centre društveno-političkih jedinica na prostoru donje Neretve također identificirao Zvonigrad kod Pologa i Krstinu u Hamzićima kod Čitluka, lokalitet koji nije često zastupljen u literaturi kao naprijed navedeni centri. Nakon toga je obradio savez društveno-političke jedinice Daorsa do prve polovine 150-tih godina p.n.e., savez Ardijejaca i savez Plereja, zatim savez Glindiciona, Naresa i Dezidijata.

Behram je značajnu pažnju posvetio trgovini saveza Daorsa do prve polovine 150-tih godina p.n.e. Detaljno je obrađeno pitanje organizacije trgovine u njihovom savezu, a posebno pitanje dobara koje su grčke kolonije Isa i Faros izvozili na teritoriju Daorsa poput vina, amfora, keramike, luksuznih proizvoda itd. Sa druge strane, od dobara koje su Daorsi izvozili na Isu i Faros istakao je iris (perunika), drvenu građu, robove, životinjske proizvode i metale. Na kraju dijela o trgovini prikazao je dobra koja su Daorsi imali ponuditi savezima u zaleđu poput vina ili nekih luksuznijih proizvoda.

Odnosi društveno-političke jedinice Daorsa i njihovi savezi sa Labeatima, Rimom i Delmatima do prve polovine 150-tih godina p.n.e. su tema novog poglavlja. Kroz teoriju o društveno-političkim jedinicama i savezu Behram je također obradio odnose Daorsa sa Ilirskim kraljevstvom, odnosno Labeatima. Na osnovu onoga što su pisali antički autori Behram je pokušao rekonstruisati složene odnose koje su imali Daorsi na donjoj Neretvi, kako sa rimskom Republikom, tako i prvim susjedima, ratobornim Delmatima. U literaturi se često navodi da su Delmati uništili Gradinu na Ošanjićima 40-tih godina 1. st. p.n.e. Behram je, pak, pristalica teze koju je ranije iznio Marin Zaninović da je do uništenja ovog helenističkog urbanog kompleksa došlo više od stotinu godina ranije. Prema njegovom mišljenju, Delmati su centar društveno-političke jedinice Daorsa na Ošanjićima uništili u prvoj polovini 150-tih godina p.n.e. Argument za uništavanje centra Daorsa u ovom periodu Behram pronalazi u djelima Livija, Apijana i Zonare koji spominju napad Delmata na saveznike Rima u tom periodu, a što se prema autoru odnosi upravo na Daorse, iako to u ovim izvorima nije direktno navedeno. Pored toga, Lamboglia 2 amfore nisu pronađene na Ošanjićima. Naime, ova vrsta amfora je rađena u razdoblju 125-25. p.n.e., pa je sasvim izvjesno da bi bile pronađene na Ošanjićima u slučaju da je do uništenja naselja došlo sredinom 1. st. p.n.e. Behram kao argument navodi i pretpostavku da je poznati depo sa oko 250 predmeta koji je pronađen na Ošanjićima također napušten u pretpostavljenom napadu Delmata na Daorse 150-tih godina p.n.e. Četvrti argument povezuje porast značaja Narone (današnji Vid kod Metkovića) u drugom dijelu 2. stoljeća p.n.e. sa opadanjem utjecaja Daorsa na prostoru donje Neretve.

Uništenje grada na Ošanjićima nije značilo nestanak Daorsa. Behram se slaže sa tezom da je njihov novi centar formiran na mjestu današnjeg Stoca. Iz novog centra i dalje su imali ulogu posrednika u trgovini prema unutrašnjosti. Dolaskom Rimljana formira se njihova peregrinska civitas koja se može interpretirati kao prelazna faza organizacije između perioda daorske samostalnosti i uspostave potpunog rimskog upravnog i administrativnog sistema na ovom prostoru. Do toga će doći vjerovatno u drugoj polovini 1. stoljeća uspostavom municipija Diluntum. Behram je peregrinsku civitas Daorsa također analizirao po modelu društveno-političke jedinice sa svim njenim elementima. Prema njegovom mišljenju, municipij Diluntum označava nastavak peregrinske civitas Daorsa kao društveno-političke jedinice, uz promjenu pravnog statusa njegovih stanovnika i naziva jedinice.

Knjiga *Historija antičkih Daorsa na istočnom Jadranu od 2. stoljeća prije nove ere do 2. stoljeća nove ere / The history of the ancient Daorsi in the Eastern Adriatic from the second century BCE to the second century CE* predstavlja vrijedan doprinos

poznavanju antičke prošlosti istočnojadranske obale i današnje Bosne i Hercegovine iz više razloga. Radi se o inovativnom djelu koju u našu nauku uvodi potpuno nove teorije i pristupe u izučavanju ove epohe. Ovakav pristup zasigurno će otvoriti nove mogućnosti kada je u pitanju proučavanje Daorsa, ali i drugih tema iz naše antičke historije. Korištena metodologija je korektno primijenjena, uz korištenje relevantnih izvora i literature. Autor se potrudio i knjigu obogatio kvalitetnim fotografijama Ošanjica, ali i brojnih vrijednih nalaza koji su tokom arheoloških iskopavanja pronađeni na ovom lokalitetu. Svakako, vrlo je korisno što je publikacija štampana dvojezično, na bosanskom i engleskom jeziku, čime je postala dostupna široj publici.

Adresa autora
Author's address

Almir Marić
Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru
Fakultet humanističkih nauka
almir.maric@unmo.ba